

Samarbejde mellem almen- og specialområdet

Opfølgning på inklusionseftersynet

INDHOLD

Samarbejde mellem almen- og specialområdet

1	Indledning	4
2	Erfaringer med samarbejde mellem almen- og specialområdet	5
2.1	Inklusionseftersynets anbefalinger	6
2.2	Fælles klasser	8
2.3	Systematisk samarbejde mellem almen- og specialklasser	15
2.4	Opbygning af en ny fælles ledelse og organisering	16

---

1 Indledning

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) har gennemført en erfaringsopsamling på satspuljeinitiativet *Opfølgning på inklusionseftersynet* for Styrelsen for Undervisning og Kvalitet (STUK). Erfaringsopsamlingen har fokus på, hvordan skoler og kommuner arbejder med at skabe lokal praksisudvikling i relation til tre temaer: Dialogisk visitation, samarbejde mellem almen- og specialområdet og systematisk feedback.

Denne rapport sætter fokus på, hvordan tre skoler med specialklasserækker har arbejdet med at styrke samarbejdet mellem almen- og specialområdet. Rapporten bygger på interview med følgende skoler:

- Søndermarkskolen: Interview med ledelse, lærere samt elever
- Frydenhøjskolen: Interview med en afdelingsleder
- Lille Værløse Skole: Interview med en skoleleder og en afdelingsleder.

Interviewene blev gennemført i juni 2020.

Ved siden af rapporten er der udarbejdet en podcast fra Søndermarkskolen og et inspirationsmateriale, som formidler erfaringer fra Frydenhøjskolen. Materialerne kan ses på emu.dk. Den samlede rapport kan ligeledes findes på emu.dk.

2 Erfaringer med samarbejde mellem almen- og specialområdet

Et styrket samarbejde mellem almen- og specialområdet handler om at skabe fleksible og sammenhængende læringsmiljøer på tværs af almen- og specialundervisning. Inklusionseftersynet pegede på, at specialundervisning og specialpædagogiske kompetencer ikke var tæt nok på almenundervisningen og anbefalede derfor, at skoler og kommuner skaber mere fleksible organiseringer af special- og almenundervisning.

Kapitlet sætter fokus på, hvordan tre skoler med specialklasserækker har arbejdet med ambitionen om at skabe mere sammenhængende læringsmiljøer på tværs af almen- og specialområdet. Søndermarksskolen har valgt at lægge skolens specialklasser sammen med almenklasser. I disse klasser er det intentionen, at almen- og speciallærere samarbejder om gennemførelse af undervisningen for alle eleverne. De to andre eksempler, Frydenhøjsskolen og Lille Værløse Skole, har fastholdt en organisering med adskilte almen- og specialklasser. Men skolerne har igangsat udviklingsprocesser i retning af en højere grad af samspil og samarbejde både på ledelses-, lærer- og elevniveau.

Erfaringer fra de tre skoler

Fælles klasser

Undervisningen i de fælles klasser på Søndermarksskolen har tidligere været organiseret på den måde, at speciallærerne har varetaget undervisningen af de elever, der er visiteret til specialundervisning, og almenlærerne har varetaget undervisningen af de øvrige elever i klassen. Skolen har siden efteråret 2019 arbejdet med *co-teaching* for at udfordre og udvikle denne form for arbejdsdeling. Det er intentionen, at speciallærernes rolle skal ændres, så de i tæt samarbejde med almenlærerne gennemfører undervisningen af alle elever i klassen, idet *co-teaching* indebærer, at lærerne skal planlægge, udføre og evaluere undervisningen sammen.

Lærerne vurderer, at arbejdet med at udvikle undervisningen ved hjælp af *co-teaching* indtil videre har været vanskeligt, men de vil gerne fortsætte med at udvikle og afprøve nye organiseringer af undervisningen. Lærerne oplever, at det i nogle tilfælde er svært at tilgodese

alle de visiterede elevers¹ behov i de nye organiseringer og at skabe tilstrækkelig ro omkring den enkelte elev. Lærerne fortæller, at de i den tidligere organisering har kunnet skærme eleverne, fx ved at tage dem med ud af klassen og undervise dem der. Lærerne lægger vægt på, at de kun har arbejdet med de nye organiseringer i en kort periode, og at de vil arbejde videre med at finde løsninger, der kan tilgodese alle elever og give mulighed for yderligere differentiering af undervisningen i de fælles klasser.

Både ledelse og lærere giver udtryk for, at det kræver fortsat vedholdenhed og opmærksomhed at udvikle undervisningen. Begge parter vurderer, at de har gavn af en løbende og åben dialog om de muligheder og udfordringer, som opstår undervejs. Der er altså fokus på kontinuerlig evaluering og udveksling af erfaring mellem ledelse og lærere på skolen.

Styrket samarbejde mellem almen- og specialklasser

Frydenhøjskolen og Lille Værløse Skole har begge specialklasserækker, og de har igangsat udviklingsprocesser i retning af en højere grad af samspil og samarbejde både på ledelses-, lærer- og elevniveau.

Frydenhøjskolen screener alle elever i specialklasserne for systematisk at undersøge, hvilke elever der kunne have gavn af at deltage i undervisningen i almenklasserne. Skolens foreløbige erfaringer peger på, at det er afgørende, at både den elev, der skal deltage i almenklassen og almenklassens lærere forberedes grundigt. Eleven kan forberedes på undervisningens indhold, men fx også på hvordan klasselokalet ser ud, og hvor han/hun skal sidde. Det er også vigtigt at afklare, hvilken rolle den pædagog/lærer, som følger med over i almenklassen, skal have.

Lille Værløse Skole har ligeledes arbejdet med at skabe et samspil mellem almen- og nye specialklasser, som er blevet etableret på skolen. Der har i dette arbejde blandt andet været fokus på at udarbejde et nyt og fælles ledelsesgrundlag for hele skolen og at formulere en ny procedure for, hvordan og hvornår elever fra specialklasserne kan deltage i undervisningen i almenklasserne. Skolen har udviklet en screeningsprocedure og en guide til elevinterview, men arbejdet er ikke for alvor gået i gang endnu.

2.1 Inklusionseftersynets anbefalinger

Som led i arbejdet med initiativet *Opfølgning på inklusionseftersynet* er der blevet sat fokus på at skabe et styrket samarbejde mellem almen- og specialområdet. Inklusionseftersynet konstaterede nemlig, at der er en række udfordringer på netop dette område og konkluderede følgende: ”Specialundervisning er ikke tæt nok på almenundervisningen, og de fleksible former for organisering mellem special- og almenundervisning er ikke tydelige nok.”²

Ekspertgruppen påpegede altså et behov for at bringe specialundervisningen tættere på almenundervisningen. Gruppen vurderede desuden, at der ikke var tilstrækkelig viden om muligheder for

---

1 Vi anvender her og i den resterende del af kapitlet begrebet *visiterede elever* om de elever, der er visiteret til skolens specialklasserække, men modtager undervisningen i en almenklasse. Ledelse og lærere på skolen anvender selv dette begreb.
2 Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling. (2016). *Af rapportering af inklusionseftersynet – Den samlede af rapportering*, s. 147.

fleksible former for organisering mellem special- og almenundervisning og fremlagde den mulighed at lade elever indgå i både en almenklasse og på et særligt hold eller i en specialklasse.³ Ekspertgruppen anbefalede på den baggrund følgende:

Specialundervisning og specialpædagogisk støtte skal tættere på den almene undervisning. Dette gælder både eleverne, så vejen fra et specialtilbud til almenskolen reduceres, og i forhold til at sikre at den specialiserede viden også kan spille ind i almenområdet og viden fra almenområdet kan styrke specialtilbuddene. Samtidig skal der sikres den nødvendige fleksibilitet til, at skoler kan arbejde kvalificeret med inkluderende læringsmiljøer.⁴

Inklusionseftersynet anbefalede altså, at der blev skabt muligheder for samarbejde og videndeling blandt det pædagogiske personale såvel som fleksible muligheder for, at elever kan deltage i både almen- og specialundervisningen.

2.1.1 Netværkets fokus

På baggrund af inklusionseftersynets anbefalinger har netværket fokuseret på at styrke samarbejdet mellem almen- og specialområdet. Det langsigtede mål for de indsatser, som skolerne udviklede som led i rådgivnings og netværksforløbet, er, at kvaliteten i specialtilbuddenes undervisning øges med henblik på at styrke elevernes læring og trivsel. Det skal ske med særlig fokus på kvaliteten i snitfladen mellem almen- og specialområdet. Målet kan opdeles i tre niveauer, som vedrører ledelse, medarbejdere og elever:

- Ledelsen skal udarbejde og implementere en systematik for samarbejde mellem almen- og specialområdet.
- Medarbejderne skal ses som en samlet medarbejdergruppe på tværs af almen- og specialområdet, og der skal skabes en læringskultur med fokus på udvikling af kvaliteten i undervisningen.
- Eleverne skal opleve at være en del af det store elevfællesskab, og at deres stemmer inddrages.

I de følgende afsnit sættes fokus på, hvordan tre skoler har arbejdet med ovenstående ambition. Vi går mest i dybden med det første eksempel, dvs. organiseringen af de fælles klasser på Søndermarkskolen. De to andre eksempler, Frydenhøjskolen og Lille Værløse Skole, belyser, hvordan man kan arbejde med en højere grad af samspil og samarbejde mellem specialklasser og almenklasser.

---

3 Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling. (2016). *Af rapportering af inklusionseftersynet – Den samlede af rapportering*, s. 128-129.

4 Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling. (2016). *Af rapportering af inklusionseftersynet – Den samlede af rapportering*, s. 163.

2.2 Fælles klasser

Om indsatsen på Søndermarkskolen

Søndermarkskolen er beliggende i Frederiksberg Kommune og har ca. 770 elever, heraf ca. 35 elever i skolens specialklasser for elever med generelle indlæringsvanskeligheder. En del af de elever, der er visiteret til specialundervisning i skolens specialklasserække, modtager deres undervisning i en almenklasse. Denne organisering har skolen anvendt de seneste otte år. På nuværende tidspunkt er de elever, der er visiteret til specialundervisning i indskolingen og på mellemtrinet, inkluderet i almenklasserne. Der er én-fem elever inkluderet i hver klasse. Skolen arbejder med at styrke samarbejdet mellem de almen- og speciallærere, som gennemfører undervisning i de fælles klasser. Siden efteråret 2019 har skolen haft fokus på at afprøve nye organiseringer af undervisningen og nye samarbejdsformer ved hjælp af co-teaching. Udviklingsprojektet sætter også fokus på inddragelse af elevernes stemmer samt indretning af det fysiske læringsmiljø.

2.2.1 Systematisk samarbejde om den fælles undervisning

Søndermarkskolen har oprettet fælles klasser for almenelever og de elever, der er visiteret til skolens specialklasser. Målet med denne organisering er at skabe gode læringsmuligheder for alle elever. Skolen vil give mulighed for, at elever fra specialklasserne kan spejle sig i almenmiljøet ud fra en hypotese om, at det kan give mulighed for både faglig og social udvikling. En leder fortæller om denne ambition:

Jeg blev ved med at insistere på, at det måtte være bedre for alle elever. Både visiterede elever, fordi de skulle stå en lille smule mere på tærne fagligt, end de skulle i deres egne specialgrupper, plus at jeg tænkte, at de kunne spejle sig i noget andet socialt. Jeg tænkte også, at almenklasseeleverne kunne spejle sig tilbage. Vi har forskellige måder at lære på, og det har de også godt af at lære.

Leder

Da skolen besluttede at oprette fælles klasser, blev der ikke i første omgang sat fokus på, hvordan lærernes samarbejde om undervisningen kunne organiseres, og hvordan det skulle fungere i praksis. Som led i deltagelsen i rådgivnings- og netværksforløbet valgte skolen at arbejde med en mere systematisk tilgang til samarbejdet, og man ønskede at afprøve nye organiseringer af undervisningen. Skolen valgte at arbejde med co-teaching, fordi ledelsen i forvejen kendte tilgangen og vurderede, at den var brugbar i forhold til at udvikle lærernes roller i klassen. Co-teaching indebærer, at lærerne skal planlægge, udføre og evaluere undervisningen sammen.

Skolen er gået i gang med at afprøve arbejdet med co-teaching i en enkelt klasse. Som en leder siger: "Vi er ikke co-teaching-eksperter. Det er et greb, vi afprøver". Arbejdet med co-teaching blev indledt med en fælles proces på skolen, hvor lærere og ledelse læste litteratur om co-teaching,

som de drøftede på et fælles møde. Derefter gik dansk og matematiklærerne i en af klasserne i gang med at afprøve principperne i co-teaching.⁵

Fra støttelærerfunktion til fælles ansvar

Lærere og ledere fortæller, at tidligere har undervisningen i de fælles klasser ofte været organiseret på den måde, at speciallærerne har varetaget undervisningen af de elever, der er visiteret til specialundervisning, og almenlærerne har varetaget undervisningen af almeneleverne. En almenlærer beskriver denne arbejdsdeling:

Det har primært været mig, der stod for undervisningen, og speciallæreren, der stod for de visiterede elever. Speciallæreren har så selv vurderet, om det var bedst, at de visiterede elever blev inde i klassen og var en del af det. Eller om det var bedre for dem at blive taget ud og sidde. Og så har hun også nogle gange taget en eller to andre elever med ud også, så de ligesom var lidt flere.

Lærer

Co-teaching skal udfordre og udvikle denne form for arbejdsdeling. Det er intentionen, at speciallærerens rolle skal ændres fra støttelærer til at indgå på lige fod med almenlæreren i undervisningen af alle elever i klassen.

Ikke alle elever profiterer endnu af den nye organisering

Lærerne begyndte at arbejde med co-teaching i efteråret 2019. De har gjort sig erfaringer med nye organiseringer, og disse indebærer dels såkaldt *stationslæring*, hvor eleverne arbejder i mindre grupper ved et antal "stationer", og dels parallelundervisning, hvor klassen deles i to. Både ledelse og lærere vurderer, at det er en svær opgave, som lærerne nu er gået i gang med. En leder konstaterer: "Der er ingen tvivl om, at det var en svær opgave. Det vil det også være næste år, men det giver også noget. De bliver lidt klogere sammen."

Det er lærernes opfattelse, at eleverne i almensporet i høj grad har profiteret af de nye organiseringer. Eleverne har haft gavn af, at der var to lærere til rådighed for hele gruppen. Lærerne oplever dog, at det er vanskeligere at tilgodese alle elevers behov i de nye organiseringer. De elever, der er visiteret til specialundervisning, skal i de nye organiseringer modtage undervisning i en større gruppe end tidligere, hvor speciallærerne ofte gennemførte undervisningen af dem i en lille gruppe eller enkeltvis. Lærerne oplever, at det er vanskeligere at skabe tilstrækkelig ro omkring den enkelte elev og tilpasse undervisningen tilstrækkeligt, fx for en elev som er meget støjsensitiv. Lærerne vurderer ikke, at det primært er et problem i forhold til tilpasninger af det faglige indhold. De oplever, at udfordringen er at skabe en ramme med tilstrækkelig ro og med mulighed for pauser. I den tidligere organisering gennemførte speciallærerne ofte undervisning en-til-en. En lærer forklarer, hvordan denne organisering konkret har fungeret:

Først bliver det gennemgået af læreren, hvad der skal foregå, og så sætter jeg mig som regel ned til vedkommende og forklarer det nærmest én gang mere. Og holder ham i hånden, inden han går i gang.

Lærer

⁵ Der er produceret en podcast om skolens arbejde med co-teaching, som kan høres her: <https://emu.dk/grundskole/podcast/veje-til-inklusion>.

Målgruppen for skolens specialklasser er elever med generelle indlæringsvanskeligheder. Lærerne påpeger, at en del af disse elever er visiteret til undervisning i en lille gruppe/et lille tilbud, og når det lille tilbud i dette tilfælde ligger i en almenklasse, så kan det medføre udfordringer for nogle af eleverne. En lærer forklarer her, hvordan hun oplever denne udfordring:

Når vi får de her børn med meget lavt koncentrationsspænd, og som er støjfølsomme og meget sensitive, så bliver det en svær opgave. Altså, for jeg synes tit, at de bliver meget rastløse i undervisningen eller sådan begynder at drive rundt. Altså, vi har svært ved at fastholde dem. Det er uanset hvilken model, så bliver de ikke afgrænset på samme måde, som hvis de har den dér en-til-en-undervisning.

Lærer

Lærerne oplever, at de i den tidligere organisering har kunnet skærme disse elever, fx ved at tage dem med ud af klassen og undervise dem dér, men at det i co-teaching-forløbet har været mere vanskeligt at imødekomme disse elevers behov.

Udviklingsarbejdet er lige begyndt

Lærerne lægger vægt på, at de kun har arbejdet med de nye organiseringer i en kort periode, og at de vil arbejde videre med at finde løsninger, der kan tilgodese alle elever og give mulighed for yderligere differentiering af undervisningen. En konkret erfaring er knyttet til stationsundervisningen, hvor eleverne cirkulerer mellem et antal stationer i små grupper. Her kan nogle af de visiterede elever have gavn af at blive i én station fremfor at bevæge sig videre til nye typer af opgaver. Lærerne overvejer derfor at udvikle en organisering, som ikke indebærer, at alle elever skal igennem alle stationer. Der skal udvikles fleksible løsninger, der fungerer for konkrete elever med forskellige typer af udfordringer. Lærerne vurderer, at der er et potentiale i at være to personer om undervisningen af en klasse, og de mener, at dette potentiale kan udnyttes bedre. De vil gerne eksperimentere mere med nye organiseringer med inspiration fra co-teaching. En lærer siger:

Der er mange muligheder i det. Vi er bare ikke nået så langt. Jeg tænker i hvert fald med den ene dreng, der havde koncentrationsvanskeligheder, der tror jeg sagtens, man kan arbejde med det og forfine det. Hvis man bliver enormt skarp på, hvad han sådan helt præcist har brug for, så tror jeg måske godt, at han kunne gøres mere selvhjulpent.

Lærer

Indtil videre har lærerne primært haft fokus på selve organiseringen af undervisningen. Frem over vil de arbejde videre med at skabe koblinger mellem og reflektere over sammenhænge mellem undervisningens indhold, organisering og elevernes læring og trivsel.

2.2.2 Foreløbige erfaringer

Det er endnu ikke muligt at sige noget præcist om resultaterne af arbejdet med co-teaching på Søndermarksskolen. Det har kun fungeret i en kort periode i en enkelt klasse og er stadig under udvikling. Arbejdet med de fælles klasser for visiterede elever og almenelever har dog fungeret i en årrække, og her mener skolen, at der er gode resultater at spore. Nedenfor sættes først fokus på skolens brug af data og dernæst på de fælles klassers betydning for elevernes læring og trivsel og udviklingen i lærernes samarbejde.

Anvendelsen af data

Søndermarksskolen fokuserer på at følge, hvordan de fælles klasser fungerer for eleverne. Det gør de gennem forskellige former for data. De visiterede elever gennemfører de samme test som skolens øvrige elever, og skolen følger de visiterede elevers faglige progression. Skolen har også fokus

på trivselsmålingerne og kan konstatere, at der er høj trivsel i de fælles klasser. Ledelsen vurderer, at det vil være brugbart med andre former for data, der kan belyse de visiterede elevers udbytte af undervisningen i de fælles klasser. Det er et udviklingspunkt på skolen, at man gerne vil udvikle og anvende andre former for data, der går tættere på elevernes læring og trivsel:

Vi har de rå data, der handler om fagligheden. De visiterede elever har været til terminsprøver og lavet nationale test, ligesom alle de andre elever har. Så vi ser på, hvad der er sket med dem. Men jeg synes, det kunne være interessant, at vi også får viden om, hvilke tegn vi ser på, at det faktisk understøtter deres læring, at de er i et almenmiljø med sociale relationer, at dem de spiller fodbold med, også er dem de går i skole med.

Leder

Ledelsen kan konstatere, at der er stor variation i de visiterede elevers resultater og vurderer, at der er brug for mere viden om årsagerne til dette.

De fælles klasser har positiv betydning for en del af eleverne

Lærerne vurderer, at ikke alle elever, der er visiteret til specialundervisning, har glæde af de fælles klasser med almeneleverne. Lærerne mener, at udbyttet i høj grad afhænger af elevernes udfordringer. For nogle elever har det en positiv betydning, at de kan spejle sig i de øvrige elever i klassen, men lærerne vurderer, at der også er elever, der kommer til at føle mindreværd. En lærer forklarer, at elevernes trivsel i de fælles klasser både afhænger af elevens forudsætninger for at kunne indgå i læringsfællesskabet og af klassens accept af forskellighed:

Det er en balancegang, og det er ikke alle, der skal inkluderes i almenklasserne. De skal have en eller anden, jeg vil sige, trods alt funktionsdygtighed, som gør, at de kan være der. Når det så er sagt, så kommer det også meget an på, hvordan klassens øvrige sammensætning er, og hvad kulturen er i den klasse ift. rummelighed og accept af forskellighed.

Lærer

Lærerne fortæller, at de i samarbejde med fritidsklubben og med særligt fokus på frikvartererne arbejder med at skabe gode fællesskaber og deltagelsesmuligheder for eleverne. Fx har de fokus på at få nye elever med i klassefællesskabet gennem deres deltagelse i forskellige fritidsaktiviteter.

Lærerne vurderer, at det er en stor fordel for almeneleverne at gå i en blandet klasse. De møder elever med anderledes forudsætninger end de selv, og de bliver vænnet til, at alle har forskellige behov. Dermed bliver det eksempelvis legitimt, at nogle har brug for flere pauser, får en anden type opgaver i timen eller lige skal løbe en runde i skolegården. Udfordringen er at sikre sig, at de elever, der er visiteret til specialundervisning, ikke føler, at de er "for anderledes" end de andre elever, for det kan være meget sårbart. En lærer forklarer:

Hele klassen bliver meget rummelig af det, og det ser jeg faktisk som en stor styrke. Og så kan det være skrøbeligt for eleverne, at de hele tiden er dem, som har det svært fagligt. I de første klasser, der er der jo ikke så meget forskel. For der skal de lære nogle talrækker i matematik og lægge nogle små tal sammen. Det kan de alle sammen. Det er her i tredje, at det bliver tydeligt. For hvert år bliver det mere og mere tydeligt, hvor forskellige de er. Og det kan være hårdt for selvværdet. Men jeg kan også se mange gode ting ved det for hele klassen.

Lærer

Der er altså ifølge lærerne en tendens til, at der opstår flere udfordringer, jo ældre eleverne bliver, fordi der bliver større kontrast mellem elevernes faglige udvikling og progression.

Eleverne oplever, at det er nemmere at få hjælp, når der er to lærere i undervisningen

Vi har som led i denne erfaringsopsamling gennemført interview med fire elever, som er visiteret til specialundervisning. Elevernes fortællinger om deres klasse og om undervisningen er sammen- skrevet i nedenstående boks. De interviewede elever har ikke erfaringer med at gå i en special- klasse, som er adskilt fra almenklasser, og de kan dermed ikke sammenligne forskellige organiseringer. De skelner heller ikke mellem co-teaching og andre organiseringer af undervisningen. I interviewene er eleverne primært optaget af, om de kan få hjælp i undervisningen, når der er noget, som er svært for dem, og de fremhæver i den sammenhæng, at det er en fordel for dem, at der er to lærere til stede i undervisningen. Der bliver ikke lige så meget ventetid, og det betyder, at de lærer mere.

Elevernes perspektiver

Niclas går i en klasse i indskolingen. Han er glad for sine lærere og for kammeraterne i klassen. Niclas giver udtryk for, at det er godt, at der er to lærere i undervisningen og siger, at det er fordi, han kan få mere hjælp. Niclas fortæller, at han ikke læser lige så godt som de andre i klassen:

”Jeg er kun nået til lix 5 og 6. Det er lidt. ... Jeg tror der er nogen der er nået til lix 10.”

Nogle gange bliver Niclas undervist uden for klassen sammen med en af de andre elever i klassen. Han synes, ”mest det er godt” at blive undervist uden for klassen og tilføjer, at i klassen er de 25 elever, så der er ikke så meget tid til hver enkelt elev.

Niclas synes, lærerne er gode, når man får lov til at lave noget sjovt, gå i zoologisk have og spise is for eksempel, men han synes også, lærerne er gode, når de hjælper en:

”Det er godt, når de hjælper en. Jeg kan godt lide lærere, for hvis der ikke var nogen, kunne man ikke få hjælp, og så ville man have svært ved at gå i skole.”

August er elev på mellemtrinnet, og han har gået på Søndermarkskolen i et år. Han kom fra en anden skole i kommunen og fortæller, at han skiftede skole, fordi han havde brug for mere hjælp:

”Jeg fik lidt hjælp på min gamle skole, men det var ikke rigtigt nok. For mig var det som om, at min matematiklærer, min dansklærer og alle sagde præcis det samme. Hvis jeg rakte hånden op og sagde: ’Jeg forstår ikke den her opgave,’ så ville de for eksempel sige: ’Men det er på grund af, at du skal gøre det, og det og det.’”

August synes ikke, lærerne på hans forrige skole var gode til at forklare opgaverne, så han kunne forstå dem. Han synes det går bedre nu.

Nogle gange bliver August undervist i et andet lokale sammen med en lille gruppe elever fra klassen. Han fortæller, at de laver de samme opgaver som resten af klassen, men at de får flere pauser. August synes, at han kan samarbejde med mange af de andre elever i klassen, og han giver udtryk for, at han har fået gode venner i klassen.

Camilla går også i en klasse på mellemtrinnet og startede ligeledes på skolen for et år siden. Hun fortæller om sit skoleskift:

”På min gamle skole skulle jeg have mere hjælp med opgaver, og så skulle jeg skifte skole, fordi der er flere lærere, der kan hjælpe her.”

Camilla synes, lærerne er gode til at hjælpe hende. Hun modtager oftest undervisning i klassen med de øvrige elever. Ifølge Camilla selv kan hun få hjælp af begge de lærere, der er i klassen. Camilla fortæller, at hun lærer mere på den nye skole:

”I min gamle skole var der kun en lærer i alle timer. Jeg nåede ikke at lave noget. Hvis jeg ikke kan forstå det, rækker jeg hånden op, og så tager det lidt tid, før læreren kommer, fordi der er andre børn. I denne skole er der to lærere. Så når jeg lidt mere. På min gamle skole lærte jeg ikke så meget, fordi der ikke var så mange lærere. Jeg kunne ikke forstå noget af det.”

Samarbejdet kræver vedholdenhed og en åben dialog

Ledelsen ser det som et centralt element i udviklingsarbejdet at styrke lærernes samarbejde om undervisningen og vurderer, at det er lykkedes at sætte en ny udvikling i gang. Nogle lærere vurderer, at de hele tiden har haft et tæt og godt samarbejde om undervisningen, mens andre vurderer, at projektet har styrket samarbejdet. De er dog enige om, at co-teaching har ændret deres samarbejde og gjort det nødvendigt med mere minutløs fælles planlægning. Det har fx handlet om, hvordan eleverne skulle fordeles i grupper, og at der skulle gives klare instruktioner i stationsundervisningen.

Der tegner sig altså et billede af, at udviklingsarbejdet har skabt et større fokus på nødvendigheden af et tæt samarbejde. En af årsagerne til, at det er lykkedes at igangsætte denne udvikling, er ifølge ledelsen, at lærerne er parate til at afprøve nye tilgange og nye organiseringer, også selvom det kan være svært. En anden årsag er, at der er en høj grad af ledelsesfokus og ledelsesopbakning på skolen. Der er en kontinuerlig dialog mellem ledelse og lærere om udfordringerne i undervisningen. Ledelsen oplever, at de mange samtaler med lærerne om de udfordringer, de møder, styrker mulighederne for at finde frem til nye løsninger. Ledelse og lærere drøfter fx muligheder for differentiering i undervisningen, og hvordan lærerne kan tilrettelægge undervisningen for enkelte elever, som er svære at motivere til deltagelse i undervisningen.

Der er dog også udfordringer og barrierer, der skal overkommes. Ledelsen vurderer, at den største udfordring lige nu er at arbejde tilstrækkeligt systematisk og vedholdende med aktionslæring, co-teaching, data om resultaterne og at sikre, at lærernes samarbejde fungerer som professionelle læringsfællesskaber. Ledelsen ser det som sin opgave at sikre, at der arbejdes systematisk:

Det er det med at holde fast: 'Vi skal gøre det systematisk' eller 'du skal følge spørgsmålene' eller 'I skal forberede co-teaching sammen, og I skal udføre sammen og evaluere sammen.' Da først det ligesom rykkede, og de prøvede at være helt systematiske omkring det, i hvert fald nede i den ene klasse, så havde de armene i vejret. Det var superfedt, for så fik de et helt andet resultat.

Leder

Det kræver altså vedholdenhed og opmærksomhed fra både ledelse og lærere at udvikle undervisningen. Derudover vurderer både ledelse og lærere, at de har gavn af en løbende og åben dialog om de muligheder og udfordringer, som opstår undervejs. Der er med andre ord fokus på en høj grad af evaluering og udveksling af erfaring mellem ledelse og lærere.

Opmærksomhedspunkter

Hvis kommuner og skoler ønsker at organisere fælles klasser for almenelever og elever, der er visiteret til et specialtilbud, så kan man lade sig inspirere af erfaringerne fra Søndermarksskolen. De er her sammenfattet i fem punkter:

1. Tæt teamsamarbejde i de fælles klasser

Skolens erfaringer peger på, at det har stor betydning, at lærerne er indstillede på et tæt samarbejde, hvis undervisningen i de fælles klasser skal fungere. Det er derfor afgørende, at de lærere, der påtager sig eller får tildelt opgaven, er indstillet på, at de skal dele ansvaret for undervisningen med andre, og at de sætter pris på et tæt teamsamarbejde.

2. Behov for fokus på den enkelte elevs trivsel og læring

Lærere og ledere har som led i udviklingsarbejdet prøvet sig frem. De vurderer, at det har været afgørende, at de løbende har evalueret og justeret med udgangspunkt i konkrete elever og erfaringer. Ledelsen og lærere peger på, at det fremover er afgørende at følge de enkelte elever tæt for at kunne sikre, at de både lærer og trives i de fælles klasser. De vurderer, at de er nødt til at have en opmærksomhed på den enkelte elev og peger på, at særligt elever som er meget støjsensitive kan have det svært i undervisningen i de fælles klasser.

3. Specialpædagogikken skal fortsat prioriteres

Lærerne vurderer, at det er centralt at have en fortsat opmærksomhed på specialpædagogikken, også selvom undervisningen finder sted i fælles klasser med almenelever og elever, der er visiteret til specialklasser. Der vil fortsat være behov for kompetenceudvikling og videntdeling inden for det specialpædagogiske felt.

4. Ledelsesopbakning er afgørende

Både ledelse og lærere vurderer, at ledelsens opbakning og kontinuerlige opmærksomhed på udviklingsarbejdet er meget betydningsfuld. Det er afgørende for lærerne, at de kan mærke, ledelsen har en interesse for de erfaringer, de gør sig. Ledelsen skal både lytte til de gode og de dårlige erfaringer, fordi det giver mulighed for sammen at nå frem til gode løsninger.

5. Tid til udviklingsarbejdet

Lærerne vurderer, at det er afgørende at være opmærksomme på den tid, der stilles til rådighed til udviklingsarbejdet. De oplever, at manglende tid til udviklingsopgaven er en reel barriere. Lærerne finder udviklingsarbejdet både spændende og udfordrende. De vil gerne løbende evaluere og lære af erfaringerne, men de vurderer, at det kræver tid, som ikke nødvendigvis er til rådighed.

2.3 Systematisk samarbejde mellem almen- og specialklasser

Om indsatsen på Frydenhøjsskolen

Frydenhøjsskolen er beliggende i Hvidovre Kommune og har ca. 670 elever, heraf 48 elever i en gruppeordning for elever med autismespektrumforstyrrelser (ASF). Skolens specialklasser har eksisteret i 15 år. Skolen har fokus på at styrke samarbejdet mellem almen- og specialsporet på skolen. Et centralt element i dette fokus har været at systematisk arbejde med at inkludere flere elever med ASF i almenklasserne. Skolen har formuleret en målsætning om, at 10 % af deres elever deltager i undervisningen i almenklasserne, men dette kan ske i varierende omfang fra 10 min. til fuld tid.

Frydenhøjsskolen har også tidligere inkluderet elever fra specialklasserne i almenklasserne, men det har ofte været elever, der selv har ytret ønske om at deltage i undervisningen i almenklasserne eller forældre, der har efterspurgt denne mulighed. Skolen ønskede, at det i højere grad skulle systematisk undersøges for alle elever, om de ville have gavn af at deltage i undervisning i almenklasserne. Skolen formulerede derfor en målsætning om, at 10 % af eleverne fra specialklasserne skal deltage i undervisningen i almenklasserne i forskelligt omfang. Skolen har derfor udarbejdet en procesplan, der dels skal synliggøre det arbejde, der skal foregå i specialklassen, og dels det samarbejde, der skal etableres med almenklassen forud for og imens, eleven deltager i undervisningen.⁶

2.3.1 Screening af elever

Indtil videre har skolen screenet alle elever i den forstand, at de har bedt de enkelte teams om at vurdere deres elever inden for tre kategorier. Ledelsesrepræsentanten fortæller om den systematiske vurdering af eleverne inden for kategorier:

Kategori 1 er der, hvor man tænker, der er en mulig inklusion. Kategori 2 betyder, at måske er det muligt, men der skal lige arbejdes lidt på det og laves en handleplan. Og 3'eren er enten dér, hvor forældrene har sagt nej, eller hvor teamet vurderer, at det ikke vil være godt for barnet. Der er nogle forældre, der har oplevet deres barn være i så stor mistrivsel ved at være i almenkolen, at de siger: 'Det skal mit barn ikke udsættes for igen,' og det respekterer vi.

Afdelingsleder for specialklasserne

Dernæst blev arbejdet med de seks elever, der lå i kategori 1, igangsat. Disse elever er blevet screenet for at identificere deres særlige interesser og kompetencer. På grund af corona-nedlukningen var skolen, da interviewet blev gennemført, ikke nået længere i den nye og mere systematiske proces. Skolen har dog erfaringer fra tidligere, som danner baggrund for udarbejdelsen af den nye systematik, og de præsenteres i næste afsnit.

⁶ Frydenhøjsskolens procesplan kan ses på emu.dk.

2.3.2 Forberedelse af elever forud for inklusion i almenundervisningen

Forud for inklusion i almenklasserne skal det vurderes, hvordan og hvor meget eleven skal deltage i almenundervisningen. En elev kan eksempelvis starte med at være med i frikvartererne. Lærere og pædagoger følger hele tiden processen og er parate til at justere omfanget, hvis eleven føler sig presset. Hvis elever skal deltage i almenundervisningen, er det vigtigt at forberede dem på, hvad der skal foregå. Afdelingslederen fortæller her om en dreng, der skal deltage i undervisningen i en almenklasse:

Der går vi ind og ser på, hvilke fag hans spidskompetence er inden for. Det er dansk, som han er dygtig til. Så der vurderede vi, at han ville opnå succes fagligt. Men han skal ikke dumpe ind i et forløb. Han skal være med i opstarten af et forløb. Så vi har sat os ind i, hvad der skal undervises i, så vi kan forberede ham på forhånd. Hvis det er eventyr, de starter op med, så siger vi: 'I skal have de og de eventyr. Det er det første, du vil møde.' Han skal klargøres meget mere end børn i almindelen, der bare kan sætte sig tilbage og sige: 'Hvad skal vi i dag?' Han skal vide det hele på forhånd.

Afdelingsleder for specialklasserne

Som forberedelse af processen taler lærere/pædagoger fra specialklasserne med teamet i almenklassen, så de kan forberede eleven bedst muligt. Som nævnt ovenfor forberedes eleven på undervisningens indhold, men også på hvordan klasselokalet ser ud uden elever, hvilken plads eleven skal have, og hvem han skal sidde ved siden af. Eleven ser foto af klasseværelset, for at gøre det så konkret som muligt. En afdelingsleder forklarer: "Så vi forbereder eleven på alle de faktorer, der kan gøre, at der kan dannes tankemylder, og de kan blive stresset over det. Derfor er det vigtigt, at vi har et samarbejde med den modtagende klasse." Det bliver også afklaret som led i forberedelsen, hvilken rolle den pædagog/lærer, som følger med over i almenklassen, skal have: Skal almen- og speciallæreren/pædagogen fx gennemføre co-teaching sammen, eller skal læreren/pædagogen fra specialklassen sidde på gangen og være til rådighed, hvis eleven får brug for det? Undervejs i forløbet samarbejder lærerne fra almenklassen med det pædagogiske personale fra specialklassen. Lærerne fra almenklassen har ofte en række spørgsmål, som de har behov for at afklare med de lærere/pædagoger fra specialklassen, som kender den pågældende elev, og som har særlig specialpædagogisk kompetence.

2.4 Opbygning af en ny fælles ledelse og organisering

Om indsatsen på Lille Værløse Skole

Lille Værløse Skole er beliggende i Furesø Kommune og har ca. 570 elever, heraf ca. 70 elever med autismspektrumforstyrrelser i skolens specialklasser. Skolen fik tilknyttet specialklasser i foråret 2018. Lille Værløse Skole har siden haft fokus på at udvikle et nyt og fælles ledelsesgrundlag for både almen- og specialklasserne, de har arbejdet med den fysiske placering af specialklasserne, og de har haft fokus på at give elever fra specialklasserne en tilknytning til almenafdelingen.

Lille Værløse Skole har haft fokus på at skabe et godt samspil mellem almen- og specialklasser. Det blev på et tidligt tidspunkt i udviklingsarbejdet tydeligt for ledelsen, at hvis det skulle være muligt at styrke lærernes samarbejde på tværs af almen- og specialområdet, så var det nødvendigt at starte med ledelsesgruppen og udarbejde et helt nyt ledelsesgrundlag. Skolelederen fortæller:

Vi var nødsaget til at sige, at hvis vi skal lykkes med det her som organisation, hvis vi skal lykkes med det her som ledelse, så skal ledelsen komme helt ind under huden på hinanden. Sådan at vi alle sammen ved, hvad der foregår over det hele, hvem hinanden er, og hvad vi tænker hver især.

Skoleleder

Skolen ændrede i samme periode organiseringen internt i specialdelingen, så klasserne blev samlet i fire klasser og lærere og pædagoger i fire samarbejdsgrupper. Dette skete for at skabe et større fællesskab om eleverne, både for eleverne selv og for personalet. Den ældste klasse i specialafdelingen, som består af elever fra 7.-9. klasse, blev fysisk placeret sammen med skolens øvrige udskolingselever. Samlet set er det ledelsens vurdering, at det fælles ledelsesgrundlag og den nye organisering af specialklasserne skaber et godt fundament for samarbejde.

Næste element i udviklingsarbejdet var at formulere en fast procedure for, hvordan og hvornår elever fra specialklasserne kan deltage i undervisningen i almenklasserne. Skolen kunne godt tænke sig fremover at udviske grænserne mellem almen- og specialklasser endnu mere.

2.4.1 Udvikling af ny screeningsprocedure for deltagelse i almenklasserne

Skolen har erfaringer med, at elever fra specialklasserne deltager i undervisning i almenklasserne, og inden for det seneste halvandet år har fem elever deltaget i almenundervisningen. Skolens ledelse oplever dog, at disse forløb opstår lidt tilfældigt, og at de vil derfor anvende en nye procedure, der kan skabe en højere grad af systematik. Skolen anvender elevudviklingsplaner for alle elever på skolen. For eleverne i specialklasserne vil udviklingsplanen fremover også indeholde lærernes vurdering af, om eleven er parat til at deltage i undervisning i almenklasserne. Det pædagogiske personale i specialklasserne gennemfører en screening, hvor de kategoriserer eleverne i forhold til, om eleverne er parate til at indgå i almenundervisningen eller være en del af fritidstilbudet sammen med skolens øvrige elever. Hvis eleven vurderes til at være næsten parat, gennemføres et elevinterview, så eleven inddrages i processen.

Skolen har udviklet screeningsprocedure og en guide til elevinterview, men arbejdet er ikke for alvor gået i gang på grund af corona-nedlukningen. Alle dokumenter er parate til at blive taget i brug i skoleåret 2020/21, og proceduren er lagt ind i skolens årshjul, så de enkelte team kan se, hvornår de skal gennemføre de forskellige aktiviteter. I og med at skolen endnu ikke har påbegyndt den nye praksis, er det ikke muligt at sige noget om resultaterne. Skolen vil fremover følge de elever, der deltager i almenundervisningen, tæt. Det vil de gøre ved at spørge de lærere og pædagoger, der omgiver eleverne, samt forældrene og eleverne selv. Ledelsen vurderer, at det vil være væsentligt fremover at følge op på, om arbejdet med screening og elevinterview bliver prioriteret af medarbejderne. Ledelsen vurderer, at det vil være vigtigt, at medarbejderne føler sig klædt på til opgaven, og at ledelsen hele tiden får kommunikeret, at dette ikke er et spørgsmål om at spare ressourcer, men handler om at se muligheder på vegne af og i samarbejde med elever og forældre, så alle føler sig som en del af et større fællesskab.

Samarbejde mellem almen- og specialområdet

© 2020 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form på: www.eva.dk

Illustrator: Ida Rørholm Davidsen

ISBN (www) 978-87-7182-471-1

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

**DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT**

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk